

Так, у міжнародній практиці характерним для договору виконанням як правило вважається те, відповіддю на яке служить грошове задоволення, а до обставин, що належить враховувати при встановленні тісного зв'язку договору з правом будь-якої країни, при неможливості визначити характерне виконання, відносять [3, с. 258]:

- форму документів, пов'язаних із договором;
- стиль викладення договору (наприклад, використання термінології, притаманної одній правовій системі і не властивій іншій);
- використання певної мови;
- валюту платежу;
- використання типових контрактів;
- місце ведення переговорів;
- місцезнаходження майна;
- інші обставини, супутні укладанню договору.

Закріплення деяких з цих критеріїв як додаткових у законодавстві України, можливо, сприяло б арбітражному суду у виконанні його завдань по встановленню права, що має бути застосовано до міжнародного договору якщо сторони самостійно таке не обрали і неможливо встановити вищезгадане виконання.

В цілому, враховуючи, що назріла настійна необхідність щодо реформування норм діючого Цивільного кодексу України, введення у чинність проекту ЦК, особливо в частині, що стосується міжнародного приватного права, сприяло б ствердженню в Україні якісно нового, більш досконалого рівня упорядкованості відносин з іноземним елементом. Продумані, теоретично обґрунтовані норми нового ЦК сприяли б розширенню міжнародної торгівлі, забезпечували б більшу правову захищеність і стабільність її учасникам.

Список літератури:

1. Лунц Л.А. Зовнішньоторговельна купівля-продаж. М., 1972.
2. Богуславський М.М. Міжнародне приватне право. М., 1997.
3. Чешир Дж., Норт. П. Міжнародне приватне право. М., 1982.

І.М. Токун

ІНКАСО ЯК ФОРМА РОЗРАХУНКІВ ПО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ УГОДАХ

Розширення зв'язків суб'єктів підприємницької діяльності України (резидентів) та їх партнерів-нерезидентів спричиняє за собою перехід до стабільних міжнародних форм розрахунків. Причому партнери по зовнішньоекономічній угоді намагаються визначити для себе таку форму розрахунків, яка забезпечує максимальний захист інтересів учасників угоди і є відносно недорогою. Однією з таких форм є інкасова форма розрахунків.

Указом Президента України №566 від 04.10.1996 р. «Про заходи щодо упорядкування розрахунків по договорах, що укладаються суб'єктами підприємницької діяльності України» передбачене застосування інкасової форми розрахунків по зовнішньоекономічних договорах.

Інкасова форма розрахунків полягає в тому, що експортер доручає своєму банку одержати від імпортера визначену суму валюти проти передачі останньому обумовлених у контракті документах.

Застосування інкасової форми розрахунків регулюється спеціальним документом – «Уніфікованими правилами по інкасо», розробленими Міжнародною торговельною палатою, що у даний час діють у редакції 1978 р. (публікація МТП №322).

Відповідно до цих Правил, «інкасо» – це операції банків по отриманих інструкціях з фінансовими або комерційними документами, із тим, щоб:

- а) одержати акцепт і/або платіж залежно від ситуації, або
- б) видати комерційні документи проти акцепту і/або проти платежу залежно від ситуації, або
- в) видати документи на інших умовах.

При цьому, відповідно до Правил, під терміном «документи» розуміються фінансові документи (перевідні і прості векселі, чеки, платіжні розписки, або тому подібні документи, які використовуються для одержання платежу коштами) і/або комерційні документи (рахунки, відвантажувальні документи, документи про право власності чи подібні документи, або які-небудь інші документи, що не є фінансовими).

У зв'язку з цим Правила визначають два види інкасо:

- 1) «чисте інкасо» – це інкасо фінансових документів, що не супроводжуються комерційними документами;
- 2) «документарне інкасо» – це інкасо фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами, або комерційних документів без фінансових документів.

Крім експортера і імпортера в інкасовій операції беруть участь два банки: банк, що прийняв інкасове доручення і виступає в ролі агента інкасодавця, і його кореспондент, банк, що виконує доручення (інкасує). У контракті повинно бути точно зазначене найменування цього банку, термін оплати документів після одержання їх банком імпортера, що інкасує, і вказівка, на чий рахунок повинні бути віднесені витрати, пов'язані з розрахунками.

Після підписання контракту, в якому сторони звичайно обумовлюють, через які банки будуть здійснюватися розрахунки, експортер, відповідно до умов контракту, відвантажує товар. Отримавши від перевізника транспортні документи, експортер готує комплект документів (у який входять також рахунки, інші документи, при необхідності – фінансові документи, наприклад, перевідні векселі, що виписуються експортером на імпортера, якщо останньому наданий комерційний кредит) і подає його при інкасовому дорученні своєму банку. Експортер, що виставляє документи на інкасо, називається «довірителем», а банк, якому довіритель доручає операцію по інкасуванню, – «банком – ремітентом».

Перевіривши по зовнішніх ознаках відповідність поданих документів перерахованим в інкасовому дорученні, банк-ремітент відсилає їх разом із дорученням банку-кореспонденту країни імпортера. В інкасовому дорученні банк експортера звичайно вказує інструкції у відношенні переводу коштів, отриманих від імпортера, а також, при необхідності, щодо векселів, акцептованих імпортером. Отримавши інкасове доручення і документи, банк країни («банк, що інкасує») подає їхньому імпортеру («платнику») для перевірки з метою одержання від нього платежу або акцепту

трат, залежно від інструкцій, поданих в дорученні. При цьому банк, що інкасує, може зробити повідомлення платнику безпосередньо або через інший банк. Банк, що представляє документи платнику, називається «банком, що представляє». Після одержання платежу від імпортера банк, що інкасує, переказує кошти банку-ремітенту поштою або телеграфом (телексом) – згідно з інструкціями; отримавши переказ, банк-ремітент зараховує кошти експортеру.

Уніфіковані правила передбачають, що всі перекази грошей повинні супроводжуватися інкасовими дорученням, яке банк-ремітент спрямовує в банк, що інкасує. У такому дорученні повинні міститися повні і точні інструкції. Банк, що інкасує, має право діяти тільки по інструкціях, що вказуються в дорученні. Якщо ж він не може цього зробити, він зобов'язаний негайно сповістити про це банк-ремітент. Банк, що інкасує, повинен відразу ж сповістити банк-ремітент про інкасовані кошти. Таке повідомлення має бути спрямоване авіапоштою, проте, у випадку особливої терміновості, повідомлення може бути надіслане і більш швидким засобом за рахунок клієнта, тобто експортера. Сьогодні таким засобом повідомлення є факс. Крім того, Уніфіковані правила містять таке положення, що у цілому має сумнівну цінність у праві багатьох держав:

«Банки, що займаються інкасовими операціями, не несуть ніякої відповідальності за наслідки, що виникають у зв'язку із затримкою і/або втратою в дорозі будь-яких повідомлень, листів або документів, або за затримку, перекручування чи інші помилки при передачі по телеграфу телеграм, телексів і повідомлень – по електронній системі, або за помилки в перекладі чи тлумаченні технічних термінів.»

В інкасовому дорученні можуть бути такі види інструкцій стосовно документів:

- 1) видати документи платнику проти платежу;
- 2) видати документи платнику проти акцепту (тратт);
- 3) видати документи без оплати.

Другий вид інструкції застосовується при розрахунках по комерційному кредиту. У цьому випадку імпортер одержує документи після акцепту переказного векселя (тратти), направленою при інкасовому дорученні. За допомогою акцепту імпортер приймає на себе зобов'язання учинити платіж в обумовлений термін. У тих випадках, коли наданий імпортеру короткостроковий комерційний кредит (звичайно, на термін до 3 місяців) не забезпечується векселем, банки на підставі інструкцій довірителя можуть видати документи платнику без оплати. При цьому експортер, як правило, домагається від імпортера виставлення банківської гарантії в забезпечення платежів за контрактом. Документи можуть бути видані без оплати також під письмове зобов'язання платника учинити платіж у визначений термін.

При документальному інкасо експортер повинен проінструктувати банк-ремітент щодо бланку інкасового доручення, а той, у свою чергу – банк, що інкасує, в інкасовому дорученні про те, як документи будуть доставлені покупцю: на умові акцепту векселя, фактичного платежу або у відповідності зі спеціальними інструкціями (які зазначені в бланку); чи повинні документи бути вручені представнику в разі потреби і якими є

повноваження представника; чи має покупець право на знижку за виплату достроково і якщо документи не прийняті, чи потрібно товари складувати і яким буде страхування. Точні інструкції повинні бути також дані на випадок привселюдного протесту або нотифікації в місці перебування ремітенту, якщо перевідний вексель не акцептований або не оплачений. Уніфікація припускає одержання протоколу за векселем від нотаріуса на момент відмови в акцептації або платежі. Протокол за підписом нотаріуса є достатнім доказом того, що вексель визначається хибним. Тільки в окремих випадках, наприклад, коли справа направляється в суд, від нотаріуса потрібно отримати офіційний протест.

Інструкції у відношенні інкасування можуть містити додаткові вимоги, зокрема, експортер може зажадати від банку, що інкасує, «повідомити по телеграфу у випадку несплати».

Якщо банк, що інкасує, видає покупцю документи, що суперечать інструкціям, наприклад, не наполягає на оплаті або акцептації векселя з відстроченим платежем, цей банк зобов'язаний відшкодувати збиток продавцю за порушення договору і за перекручування документів.

Іноді інкасуючий банк перебуває в скрутному становищі. Він бере на себе значний ризик, якщо видає документи і особливо коносамент, не наполягаючи на виконанні умов, викладених у дорученні на інкасо, але, з іншого боку, покупець може бути одним із його клієнтів. У таких випадках гарантія покупця не захистить банк, якщо покупець виявиться неплатоспроможним. Тому в банку може виникнути спокуса видати документи передчасно під схоронну розписку. Так виникає дійсна довірча власність, у якій покупець є довірцем, банк – бенефіціаром, а власністю є коносамент, отримані покупцем товари із судна і, якщо покупець уповноважений продати їх, прибутки від продажу. При такій формі схоронної розписки покупець бере на себе зобов'язання виплатити банку (він може це зробити з прибутків, отриманих від продажу товарів) і тим самим звільнитися від вимог, що накладаються на банк в інкасовому дорученні. По іншій формі схоронної розписки покупець не має права продавати товари із судна, а зобов'язаний складувати їх від імені банку і пред'явити останньому розписку зі складу. Але, як уже відзначалося, якщо видача документів йде не за планом, одержуючий банк відповідає перед продавцем, якщо тільки раніше не одержав від нього відповідних повноважень. Крім того, якщо виступаючий у якості комерційного агента покупець, порушуючи умови договору, продає коносамент добросовісному покупцю по схоронній розписці, право добросовісного покупця превалює над правами банку.

Інкасова форма розрахунків вигідна імпортерам, тому що вона передбачає оплату дійсно поставленого товару, а витрати по проведенню інкасової операції є відносно невеликими.

Основними хибами інкасової форми розрахунків є:

1) тривалість пробігу документів через банки і, відповідно, періоду їхньої оплати (акцепту);

2) імпортер може відмовитися від оплати поданих документів.

Наприклад, може трапитися так, що внаслідок зміни кон'юнктури ринку покупка товару стала невигідною для імпортера, у результаті платіж за товар не буде зроблений, що принесе збитки експортеру. Ці збитки

будуть складатися зі зроблених транспортних витрат, із необхідності складувати товар після відмови імпортера викупити його. Крім того, новий покупець може скористатися скрутним становищем експортера і продиктувати йому свої умови при покупці товару.

Для зменшення ризику при використанні інкасової форми розрахунків експортер може запропонувати включити в зовнішньоекономічний контракт такі захисні застереження.

а) оплата імпортером контракту провадиться проти телеграфного сповіщення банку країни експортера про прийняття їм на інкасо комерційних документів і про надсилання їх банку-кореспонденту в країну імпортера;

б) розрахунок здійснюється третьою особою за рахунок коштів імпортера, що знаходяться на депозиті в цієї особи, котра приймає на себе відповідальність перед експортером за своєчасну і повну оплату поданих імпортеру документів, що відповідають встановленим умовам;

в) надання імпортерам гарантії банку про оплату в межах визначеної суми комерційних документів, наданих експортером.

О.В. Шутенко

РАЗВИТИЕ ПРИНЦИПА ДИСПОЗИТИВНОСТИ В ИСТОРИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Целью проведения судебно-правовой реформы является создание в Украине такого судопроизводства, которое максимально гарантировало бы право на судебную защиту [5]. В связи с осуществлением реформы полезно и нужно обратиться к историческому опыту организации правосудия и, в частности, к такому вопросу, как развитие принципа диспозитивности.

По Русской Правде охрана прав была прежде всего делом самозащиты и самоуправства, причем соседи и присутствующие должны были помогать «обиженному» восстановить нарушенное право. Судебное же рассмотрение спора начиналось только по требованию такого лица для определения, справедлива ли месть и какова должна быть плата за «обиду». Производство в суде велось устно, гласно и состязательно.

Под влиянием монгольского ига суд из дела народного обращается в дело управления и переходит в руки наместников. То есть произошло слияние судебной и административной власти, что оказало негативное влияние на всю последующую историю организации правосудия.

В Московском государстве суд с XV в. стал переходить в руки дьяков и подьячих. По делам, разрешаемым в Боярской Думе, устраняется даже участие сторон и устанавливается приказная тайна. Это означает, что доклад интересов сторон предоставляется усмотрению дьяков, которые одни сносятся со сторонами (Судебник царя Ивана Васильевича, ст. 29).

К концу XVI в. состязательное начало в процессе было полностью заменено следственным. Причиной этому была устоявшаяся традиция соединения в одних руках административной и судебной власти.

При Петре Великом вследствие разных мер, принятых без всякого знания дела, судопроизводство ухудшилось. Так, окончательное господ-